

Kapitány Máté

SAKK

2023-02-15 | NOVELLA

Apa azt mondja, most kicsit sűrűbb lesz az élet. Erről valamiért a nagyfi főzeléke jut eszembe, amit utáltam. Miközben magyaráz, nehezen is tudok a kanál szélére száradó trutymón kívül másra gondolni, meg arra az érzésre, ahogyan nyeldektem a nagymama savanyú zöldbabját, mert Apáék azt mondták, a nagyinak fontos, hogy örömet okozzon nekünk a főztjével. Sűrűbb lesz az élet, fiam, heti háromszor Dezső bácsi vigyáz rád délutánonként, már megbeszéltem vele. Dezső bácsi neve hallatán kiúszik tudatomból a ragacsos undor, hogy átadja helyét annak a szemölcsnek, ami Dezső bácsi orra hegyén pöffeszkedik. Sötét és ruganyos, egyszerre villanyoz fel valami alig leküzdhető vágy, hogy megérintsem, megnyomjam, mint egy gumigombot, próbára tegyem ruganyosságát, mennyire nyomódik be, miközben persze émelyeg is tőle a gyomrom. Nincs más megoldás, mondja Apa, mikor látja arcomon a

döbbenetet, nem fogunk bébiszittert meg effélét fizetni, Dezső bácsi szinte családtag. Apa a maga részéről ezzel lezártnak tekinti a kérdést, már megy is, veszi a kabátját, Anya homlokára nyom egy kötelességtudó csókot, Anya meg zavartan pislog rám, ahogy becsapódik az ajtó.

be van tojva

Dezső bácsi lakása olyan, mint egy múzeum földrengés után. Szanaszét a sok régi holmi, kupacokban a könyvek, szikrázó por kavarog fölöttük, a szőnyegek szakadtak, gyűröttek, a vitrin üvegén Dezső bácsi ujjlenyomatai, az állólámpa teste ágaskodó lovat formáz, a konyhában megállás nélkül recseg a rádió, mintha a potméter sávjelzője megrekedt volna két állomás között, az egyik dohányzóasztalon összecsukszott sakktábla, a széles ablakok előtt a függönyök szinte teljesen behúzva, a fény így csak folyosókat vet a homályban. Fogom apám kezét. Dezső bácsi egy ideig esetlenül ácsorog, aztán rám kiált, mintha a hangerő a vidámság jele volna, rám kiált, hogy naaa, mit állsz már ott, Gergőké, ne legyél már úgy betojva, de közben látom a szemén, hogy legalább annyira, ha nem még úgjabban be van tojva. Dezső bácsinak nincs gyereke. Felesége ugyan volt, de régen meghalt. Apám kezét ráz Dezső bácsival, a vállát fogdossa hálálkodva, aztán kapkodva megborzolja a hajamat, akar adni egy puszit, de pont rosszul fordítom az arcom, így csak olyan bénán a levegőbe cuppant, azzal már el is viharzik. Dezső bácsi szerencsétlenül vigyorog rám, ahogy becsapódik az ajtó.

Dezső bácsi a tűzhelynél matat, azt mondta, nézzek körbe, amíg főz nekem egy kakaót. Azt mondta, a hűtőben talán még tejszínhab is akad. Nem nézek körbe, láttam már a lakást, inkább a konyha küszöbén álldogálok, a vállamat az ajtófélfának támasztom, mert ha valami nyomja a vállamat, a karomat vagy a hasamat, az csökkenti az idegességemet, ezért van az, hogy legjobban vagy oldalt, vagy hason fekve szeretek aludni is. Dezső bácsi pulóvere molyrágta, lyukas, akár a szőnyegei, a háta már kicsit görnyedt, de azért még egész serényen tud ténykedni, a kakaó is egy-két percen belül ott gőzölög az asztalon, a tetején tekintélyes habkorona lötyög. A kakaónak más íze van, mint az otthoninak, de nem bánom, tetszik, hogy itt a kakaó is más. Amíg kortyolgatok, Dezső bácsi leül a stokira, rátámaszkodik az asztalra, és engem figyel, de közben látom, hogy nagyon agyal, mit is kezdhetne velem, ezért aztán én is azon töprengök, mivel üssük el az időt. Sakkozni szeretsz-e, kérdezi Dezső bácsi, pont mielőtt megkérdezném tőle, tud-e snóblizni. Nem igazán tudok sakkozni, válaszolom. Jól van, mondja Dezső bácsi, akkor gyere. Átmegyünk a nappaliba a

dohányzóasztalhoz, Dezső bácsi odahúz két széket, leülünk. Kinyitja a táblát, szétgurulnak a bábuk. Fából faragott, zömök testű figurák. A gyalogok szájában pipa, csak az egyikéből hiányzik, az valószínűleg letört már, a királynő olyan, mint a népdalénekesek, a király meg mint valami juhász. Dezső bácsi felhelyezi őket a táblára. Még arra is ügyel, hogy éppen egy irányba nézzenek, hosszan igazgatja őket, közben meg mormogva magyaráz, hogy a rend az nagyon fontos, rend nélkül a gondolat is összekuszálódik, márpedig a sakk az ész játéka. Akaratlanul körbepillantok a szobában. Ha annyira fontos a rend, akkor... De persze hülye sem vagyok, megértem, hogy Dezső bácsinak néhol számít a rend, néhol meg nem, így aztán visszafordulok a táblához, és inkább hallgatom a szabályokat. Dezső bácsi azt mondja, most csak az alapokkal ismerkedünk meg, de ha a szüleim tényleg olyan sokszor rábíznak majd engem, akkor lesz időnk rendesen elmélyülni a játékban. Persze csak ha nekem is kedvem szottyán hozzá. Mikor látja, hogy elbizonytalanodom, arcán átsuhan valami fájdalmas, talán rémült kifejezés, aztán olyan kifejezéseket sorol, mint Orángután-nyitás, indiai védelem, királycsel, a szicíliai védelem sárkányváltozata, kétcsikós Caro-Kann védelem, gyalogroham meg négyhuszáros játék, és ettől máris olyanná válik az egész, mint a Playmobil csaták, amiket Apu vívott velem, mikor még nem volt annyira sűrű és főzelékes az életünk.

komolyabbnak érzem magam tőle

Dezső bácsi sosem hagy nyerni. Ez eleinte szokatlan, mert otthon Anya mindig úgy játssza a Ki nevet a végébe velem, hogy mindig az én négy figurám érjen be először a házba,

de hamar rájövök, hogy Dezső bácsival egészen más játszani, és nem is igazán tudom megfogalmazni, pontosan milyen. Valahogy komolyabbnak érzem magam tőle, és azt juttatja eszembe, amikor Anyáék először küldtek le egyedül a közértbe, meg amikor a negyedik Karesz lekevert egy pofont, és azt mondta, hogy ha férfi vagyok, nem kezdek el sírni meg árulkodni, meg amikor hazudtam a Zsoltinak, hogy nem tudom, hová tűnt a G. I. Joe figurája, pedig mindvégig a táskámban lapult, meg amikor az uszodai öltözőben láttam, hogy a nagyobb fiúknak már szőrösödik a heréje, meg amikor a Tilman Ibi nénit zokogni láttam a szertárban és ahelyett, hogy elfutottam

volna, inkább odaadtam neki a zsebkendőmet, és csak utána rohantam tovább, meg amikor a Verus nevetve mesélte, hogy elválnak a szülei, de közben segítséget kért a szemével, meg amikor az osztálykiránduláson a Matyi bepisilt, és én rászóltam a többiekre, hogy ne röhögjék ki. Szóval azokat a pillanatok juttatja eszembe, amikor hirtelen nehéz lesz minden, és csak akkor lehet újra jobban levegőt kapni, ha hátrahagyom, ami addig volt.

Ahogy meg volt beszélve, Apa hetente háromszor délutánonként átvitt Dezső bácsihoz. Egy idő után már nem hálálkodott neki, olyan megszokottá vált a dolog, kínos is lett volna mindig megköszönni. Ettől aztán Apa kellemetlenül érezte magát, hallottam egyszer, ahogy Anyának panaszodik a kizsákbában nálunk, hogy hát pénzt mégsem adhat Dezső bácsinak, azt úgysem fogadná el az öreg, de akkor hogyan lesz az egész kompenzálva, mire Anya nyugtatni kezdte, hogy Dezső bácsinak sem árt, ha valakivel megoszthatja a magányát. Ekkor hallottam először, hogy Dezső bácsi

magányos lehet. Én viszont nem akartam így gondolni rá. Elvégre ő volt a sakkmesterem. Meg aztán a magányon sem akartam osztozkodni. Az olyan lenne, mint beleharapni a semmibe.

Eleinte a semmiből érkeznek Dezső bácsi mattjai is. Teljesen váratlanul húzza be az utolsó lépést, és csak akkor, a vég pillanatában értem meg, hogy ez egy számomra láthatatlan építmény csúcsa, egy építményé, amit Dezső bácsi vakságom paravánja mögött titkon emelt. Aztán, ahogyan egyre jobban értem a játékot, egyre vékonyabb sávot tölt ki a semmi, egyre pontosabban becsülöm meg, mi lesz Dezső bácsi következő, következő utáni és azt követő lépése. Ez persze nem azt jelenti, hogy le is tudom győzni őt. Nem, eddig még egyszer sem nyertem. Ettől Dezső bácsi szinte mesebeli alakká nő a szememben, egy ősi, idegen nyelv kódfejtőjévé. Ezt a nyelvet azonban egy napon én is meg fogom fejteni. Akkor is, ha tudom jól: ezzel Dezső bácsi elveszíti majd emberfelettségét.

falat emel

Már nagyobb vagyok, hamarosan ötödikes, nemsokára talán gimis. Valójában egyedül is lehetnék otthon, de a szüleimet megnyugtatja, ha egy felnőtt vigyáz rám. Mostanság többször merem kérdezni Dezső bácsit. Nemcsak a sakkról, hanem az életéről, meg hogy mit gondol a világról. Dezső bácsi mindenre válaszol, és ahogy mesél, már rég nem az orra hegyén pöffeszkedő szemölcsöt figyelem. Elmerülök a történeteiben, megjelenik előttem, ahogy Dezső bácsi gyerekként eltéved az erdőben és egy fán tölti az éjszakát, ahogy fiatalon Trabanttal versenyez barátaival, ahogy besorozzák és máris ügyeskedni kezd, hogy mielőbb leszereljék, ahogy a katonaság után mérnöknek tanul, ahogy a forradalom után Amerikába menekül, ahogy sikertelenül próbálja otthon érezni magát több államban is, ahogy végül visszaköltözik Magyarországra. Dezső bácsi mindenre válaszol, egyedül a feleségéről nem akar beszélni. Amikor szóba kerül Gerda néni, Dezső bácsi arca szigorú lesz, van, hogy fel is áll a székről, vagy csak mogorván legyint, mindenesetre olyan falat emel, amin nem lehet átmászni. Ilyenkor témát váltok, mert nem szeretem ezt a falat. Egyszeriben hideg és sötét lesz tőle a lakás.

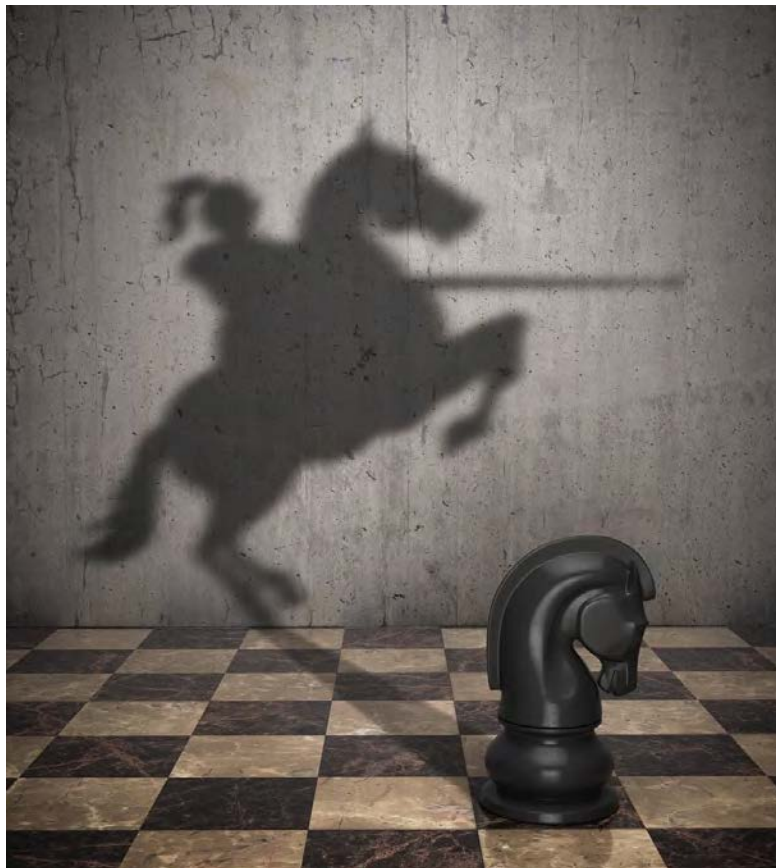

Tizenhat vagyok. Egy ideje nem voltam Dezső bánál. Most nekem is sűrű az élet, ahogy Apa mondaná. Van elég bajom. Nehezen figyelek az órákon, folyton fáj a hátam, Scheuermann-kórom van, vagy mi az isten, ráadásul kurvára nem megy a csajozás, már kábé minden épkézláb srácnak van nője az osztályból, én meg rendesen elcseszem már az első lépésnél, mert megérik, hogy izgulok, hogy nulla tapasztalatom van, hogy még smárolni se smároltam soha, és hiába mondja a Levi haverom, hogy a csajok kábé pont olyan suttyók, mint mi, nem kell őket ilyen misztikus ködbe vonni, én akkor is úgy érzem, mintha valami más nyelvet beszélnének, valami más nyelvet, amihez szintén nagyon kellene a kódfejtés. Az egyik vasárnapi ebédnél jut eszembe Dezső bá, hogy vajon most ő is éppen ebédel-e, meg hogy mi van vele egyáltalán. Délután átugrom hozzá.

csak áll és néz

A lakás most is épp olyan rendezetlen és homályos, mint korábban. Volt idő, hogy azt játszottam, csak lóugrásban szabad kimennem innen, mikor megjöttek értem Apáék, vagyis kettőt előre aztán jobbra vagy balra lépve, vagy kettőt jobbra vagy balra, aztán egyet előre, és így persze jóval körülményesebb volt az ajtóhoz jutni, de mivel jól át kellett gondolni, hogy a könyvtornyok, kopott fotelek, kredencek és puffok által kijelölt ösvények milyen mozgási útvonalat tesznek lehetővé, és mivel minden egyes alkalommal más ösvényt kellett választani, már a Dezső bácsitól való távozás is kalandos volt. Most is megfordul a fejemben, hogy akkor talán a lakás sötétjébe is így, lólépésben kellene behatolnom, ám nem áll rá a lábam vagy a lelkem, mit tudom én, már nem vagyok gyerek. Ahogy halkán lépdelek előre – nem akarom felébreszteni Dezső bát, ha esetleg szunyókál –, a hálószobából fojtott hangok szüremlenek ki. Először Dezső bá morgását hallom, valahogy ingerültebb, mint amit megszoktam tőle, aztán egy fiatal női hang szól, valahogy úgy, hogy semmi baj, Papa, mire én megtorpanok, és arra gondolok, te jó ég, hát lehet, hogy a Dezső bának van egy lánya, akiről sosem beszélt. Még közelebb osonok. Valószínűleg jeleznem illene, hogy bejöttem, hangosan köszönni, de most úrrá lesz rajtam a fülelők kíváncsisága. Még egy lépés, és érthető szavakká állnak össze a zajok. Egy pillanat, dörmögi idegesen Dezső bá, már rég volt, pillanat! Jól van, na, Papa, szól a női hang, nincs semmi gond, van még húsz perc. Gyerünk már, hörög Dezső bá, és megbicsaklik a hangja a szégyennel telt haragtól, mi lesz már?! Kínos, nehéz csend, csak Dezső bá fújtatása hallatszik. Semmi baj, mondja ismét a nő, sokszor láttam már ilyet, majd legközelebb! Nyílik a háló ajtaja, vézna, meggyötört arcú nő siet ki a nappaliba, kis híján nekem ütközik. Végigmér, megigazítja haját, halkán felnevet, majd továbbvonul. Tanácstalanul nézek a hálószoba felé, ahogy becsapódik az ajtó. Dezső bá?, szólalok meg aztán félszegen. Néhány másodperc múlva felbukkan Dezső bácsi. Megöregedett. Még görnyedtebb, mint volt, a mozgása bizonytalanabb, lassabb, olyan tapogatózó, az arca vékonyabb, keményebb, a haja ritkább és teljesen ősz. Egy percig csak áll és néz. A félhomályban nehéz kivenni, mi rejlik a szemében. Na, mi van, kiált rám akkor, ugyanazzal az erőltetett derűvel, mint amikor először hozott el ide Apa. Mi van, láttad a csajt? Hallottad az egészet, mi? Dezső bátyád leböngött, mi, fiam, nem állt fel a cerkája rendesen. Kész röhej, mi?! Nem tudom, mit felelhetnék. Aztán,

mert jobb nem jut eszembe, csak annyit nyögök ki, én még sosem voltam nővel, Dezső bá, szóval előttem igazán nem... Jó rég voltál itt, vág közbe Dezső bá. Jó rég. Magyarán, hogy a sulis, a tanulnivalók, a haverok, a videójátékok, meg effélék, de inkább nem mondok semmit. Úgy érzem, Dezső bá többet érdekel annál. Csak állok tehát, és vállamat nekinyomom az egyik kredenc oldalának. Dezső bá aztán sóhajt egyet és odabotorkál hozzám. Most, közvetlen közletről, azt is látom, hogy a szemére valami fátyol húzódott. Először el is kapom a tekintetemet, de aztán erőt veszek magamon, és belenézek Dezső bá szemébe. Egyszerre vádlón és elnézően figyel, mintha ő sem tudná eldönteni, mit érezzen. Végül én töröm meg a csendet. Játsszunk egy partit, Dezső bácsi?, kérdezem halkán. Dezső bá bólint.

Ő kezd, d2-d4. Benkő-megnyitásra megy, gondolom. Válaszként a huszárral az f6-ra ugrom. A pipátlan gyalogját a c4-re tolja, én a sajátomat a c5-re. Tudom, hogyan viszi tovább a játékot, próbálok hát lépéselőnybe kerülni. Dezső bá most sokkal kevesebbet beszél, mint régebben, az arca feszült, mintha ezúttal nagyobb volna a tét. A kezén petyhüdtőbb a bőr, néhol foltos is. Minden a nagykönyv szerint alakul, amikor Dezső bá húz egy váratlant, amivel felborítja az addigi stratégiámat. Lopva

felnéz, és most először óvatos mosoly jelenik meg szája szegletében. Annyira megörülök ennek a mosolynak, hogy legszívesebben megölelném Dezső bát, de aztán látom, hogy újra a táblát figyeli, támadásra készen. Le akar söpörni, mintha bosszú hajtaná. Egyre erőszakosabban játszik, letámad, szabályos mézszárlást folytat. Figyelem az arcát, keresve azt a tovatűnt mosolyt, de most csak a dühöt látom és a vicsorgást, fel sem néz rám, mintha én megszűntem volna létezni, mintha figuráim megelevenedtek volna a pályán, és azokat kellene valóban kiirtania. Harcba szállok Dezső bával, mert rendben, hogy sokáig nem jöttem át hozzá, de azért ez mégiscsak túlzás, ha nem áll fel a farka, arról nem én tehetek, ha magányos, az nem lehet az én felelősségem, hiszen még felnőtt sem vagyok, és csomó szarság van az én életemben is, akkor meg miért kell úgy tenni, mintha magával az ördöggel sakkozna?! Brilliósan játszik, újra és újra meglep egy-egy húzással, próbálom tartani a tempót, próbálok átlátni a tervén, de olyan, mintha az a terv folyamatosan változna, hogy szinte örvénylik tőle a tábla. Nyoma sincs már a lassú, bizonytalan mozgásnak, Dezső bá keze úgy jár, mintha valóban fejeket csapna le. Tényleg le fog söpörni, sőt, megsemmisít. Ám ekkor elkövet egy hibát. Ostoba, egyszerű hiba, amit ő is rögvést észrevesz, de tudja, hogy nincs visszalépés, mi ezt a játékot annál komolyabban vesszük. Megáll, felpillant. Szánalmas, kisfiús félelem van a szemében. Mi lesz most?

valami ócska kifogással

Én is megállok. Mit tegyek? Szinte biztos, hogy innentől enyém a játszma. Még sosem győztem le őt. Sohasem! Ismét a szemébe nézek. És mintha egyszerre megint két kérést

fogalmazna meg az a fátyolos szem: kegyelmezz, ne kímélj! Percekig bámulom a táblát. Nem a megfelelő lépésen gondolkodom, és ezt Dezső bá is pontosan tudja. Ha tehát tovább várok, az is megalázó számára. Lehet, hogy valami ócska kifogással ki kellene bújnom a játék befejezése alól. Sokat kell még tanulnom, holnapra, Dezső bá, mennem kell. Majd holnap visszajövök és befejezzük a partit. Akkor Dezső bá eltehetné a táblát, arra hivatkozva, hogy öreg már, szenilis, elfelejtette, mit beszéltünk meg, hát akkor, miért nem kezdjük el újra? Vagy egyszerűen elkövehetnék én is néhány kevésbé feltűnő hibát, és akkor talán még elhihetné, hogy saját érdeméből vette vissza a játék irányítását. De nem. Ez itt Dezső bá, aki mostantól nem a titkos

kód őrzője, csak Dezső bá, és kész. A hátralévő néhány lépésnél már nem nézek rá. Gépiesen tologatom a bábukat. Már csak három, kettő, egy lépés. Matt, jelenti ki helyettem. Több percig némán ülünk. Valahogy túlságosan is jelentős ez a pillanat ahhoz, hogy felálljunk a táblától. Ez csak sakk, Dezső bácsi, mondom végül, és próbálok vigasztalóan nevetni. Ez csak sakk, ismétli Dezső bá. A fali órára néz. Feláll. Hangtalanul kísér ki az ajtóig. Most azért kezet ráz velem. Ekkor jövök rá, hogy még sosem ráztunk kezet. Törékeny, gyöngye a keze. Megszorítani sem merem.

Kilépek az ajtón. Dezső bá nem csukja be. Mikor jössz legközelebb, szalad ki a száján. Nehéz érzés ül a szívemre. Holnap, mondom aztán. Bólint. A folyosón már futni szeretnék, ahogy becsapódik az ajtó.

kép | adobe.com